

Medya ve ergen Adolescent and media

Türkey Demir

İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

Özet

Ergenlerde medya kullanımı gerek nicelik gerek nitelik bakımından döneme özgü özellikler sergiler. Günümüzde ortaya çıktığı biçimiyle ergenlerin medya kullanımı çoklu kullanım biçimindedir. Kullanım süresi ve miktarıyla ilgili çalışmalar ergenlerin günün önemli bir bölümünü değişik medya türleri karşısında geçirdiklerini göstermektedir. Etki çalışmaları özellikle şiddet, cinsellik ve alkol-madde kullanımı ile ilişkili çalışmalardır. Bu çalışmaların hemen tümü medya içeriğinin her üç konuda da olumsuz etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan, medyanın ergenin ruhsal gelişimi sırasında grup aidiyeti ve grup kimliğini biçimlendirmesindeki rolü yeterince araştırılmamıştır. (*Türk Ped Arş 2011; 46 Özel Sayı: 22-4*)

Anahtar sözcükler: Ergen, cinsellik, şiddet, madde kullanımı, medya

Summary

Adolescents' media use has some phase specific properties in terms of both quality and quantity. As it appears at the present day, the use of media by adolescents is in the form of multimedia. Studies about the duration and amount of media use showed that adolescents spent a significant amount of their time in front of various media types. The studies investigating the effect of media were especially those on violence, sex and alcohol-substance abuse. Almost all of these studies showed that the contents of media had negative impacts on all of these three issues. On the other hand the role of media on the formation of identity and the state of belonging to a group during psychological development of adolescents has not been studied adequately. (*Türk Arch Ped 2011; 46 Suppl: 22-4*)

Key words: Adolescent, media, sexuality, substance use, violence

Giriş

Yirmi yıl önceki sözlüklerde karşılığını bulmanın zor olduğu "medya" sözcüğü artık gündelik dile iyice yerleşmiş ama anlamı ve içeriği sürekli değişmekte olan bir sözcüktür. Medya, en genel tanımıyla 1) İletişim ortamı 2) İletişim araçları anlamlarına gelmektedir. İletişim ise duygu, düşünce ve bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması olarak tanımlanır. İletişimin buna çok yakın ama daha dar bir diğer anlamı da araç (medya) kullanarak yürütülen bilgi alışverişi, bildirişim ve haberleşmedir (1).

İletişim araçları, ortaya çıkış sırasına göre basılı medya (gazeteler, dergiler, broşürler, kitaplar), kaydedilmiş medya

(plaklar, kartuşlar, kasetler, CD' ler ve DVD' ler), sinema, radyo, televizyon, bilgisayar/internet ve mobil telefonlar şeklinde sıralanabilir. Medya ortamları basılı medya, dijital medya, ekran medya gibi çeşitli niteliklemlerle de tanımlanmış ve sınıflandırılmışlardır.

Bu kitabı tanımlara gündelik dile ilave olmuş çağrışımsal katkıları da eklersek, medyanın daha çok kitlesel iletişim araçları anlamıyla kullanıldığını ve sıklıkla kamuoyunu yönlendirmeye matuf girişimleri olan bir güç olarak kavrandığını (örneğin dördüncü kuvvet medyadan ya da medya sektöründen söz ederken olduğu gibi); iletişim sözcüğününse kişilerin birbirini doğru olarak anlayabilmesi anlamında kullanıldığını (aile üyeleri arasında iyi iletişim derken olduğu gibi) söyleyebiliriz.

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Dr. Türkey Demir,

İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye E-posta: tdemir@istanbul.edu.tr

Türk Pediatri Arşivi Dergisi, Galenos Yayınevi tarafından basılmıştır. / Turkish Archives of Pediatrics, Published by Galenos Publishing.

Öte yandan iletişim bozukluğu kavramının klinikte kullanıldığı durumları düşünürsek, başka insanların duygularını ve düşüncelerini anlayabilme konusunda önemli eksiklikler gösteren çocukların yaygın gelişimsel bozukluğu olduğundan söz edildiğini hatırlayabiliriz. Bu bozukluğun üç temel belirti kümesinden ikisi (sözel ve sözel olmayan) iletişimle ilgilidir. Ayrıca iletişim bozuklukları başlığı altında bir grup bozukluk daha vardır ve bu grupta da gelişimsel ifade etme bozukluğu, gelişimsel anlama ve ifade etme bozukluğu, fonolojik bozukluk, kekeleme gibi tanısız kategoriler bulunur. Bunlar daha çok en temel iletişim aracı olan dilin kullanımına ilişkin sözel iletişim sorunlarını tanımlarlar (2).

İnsan yavrusu başka insanlarla iletişimi aracılığıyla insani ruhsallığa kavuşur. Erken dönemlerdeki dil dışı iletişime yavaş yavaş dil ve simgeleştirme de katılır ve dil giderek temel iletişim aracı olur. Küçük çocuklar masal dinlemeye ve kendi dolaysız durumlarının uzağında görünen hikâyelere ilgi göstermeye başlarlar. Bettelheim'a (3) göre masalların konuları küçük çocukların gelişimsel ihtiyaçlarına karşılık gelir ve büyümeyle ilgili ruhsal görevlerin yerine getirilmesine yardımcı olur. Masallar, narsistik yaralanmaların ve ödipal ikilemin üstesinden gelmeye, çocuksu bağımlılığın ve ayrılma kaygısının yarattığı sıkıntıya tahammül etmeye, bilinçdışının kaotik baskısını organize etmeye, kendisi olma ve kendi değerini tanıma duygusunun gelişimine yardımcı olmaya yarar. Fantezi ve oyunda bilinçdışı materyalin kullanılması çocuğun içsel deneyimini meşurlaştırır (3). Ergenlikteyse gelişimsel görevlerin karşılanmasında artık masallardan fayda yoktur. Ama eski hayal-gerçek ikileminin dışında, ne hayal ne gerçek ya da hem hayal hem gerçek denebilecek aracılı bir ortamda yani sanal alanda acaba ergenin bulabileceği faydalar var mıdır? Eğer masalların küçük çocuklar için ne işe yaradığına bir daha bakarsak ve ergenin kendisi için seçtiği medya kullanımını masalın yerine koyarsak bu soruya evet diye cevap verebileceğimizi görürüz.

Medya ve ergen bilimsel bir araştırma konusu olarak ele alındığında ergenin medya kullanımına neredeyse tutkun oluşunu anlamaya yarayacak çalışmalar bulmanın pek mümkün olmadığı görülür. Bunun yerine medya ile ergenin ilişkisi hakkında daha çok betimleyici nitelikte ve genellikle üç alanda toplanan çalışmalara rastlanır. İlk grupta yer alan ve ergenin kullandığı medyanın içeriğiyle ilgili çalışmalar, bu içerikte özellikle şiddete, cinselliğe ve zararlı alışkanlıklara ne ölçüde yer verildiğini araştırmışlardır. Örneğin televizyon dizilerinde, çok izlenen, satılan ya da kiralanan filmlerde, şarkı sözlerinde şiddet/agresyon içeren ne kadar bölüm bulunduğunu araştıran çalışmalar bu gruptandır ve sayıları hayli fazladır (4,5,6). Bunlar söz gelimi ortalama olarak her bir saatlik bir film bölümünde şiddet içeren sahne sayısını, kaç defa sigara içildiğini, cinsellikle ilgili sahnelerin sıklığını ele alırlar. Zaman zaman değişik haber kaynaklarında ortalama düzeyde televizyon

seyreden 20 yaşında bir gencin tanık olduğu cinayetlerin ya da tecavüz sahnelerinin sayısını veren çalışmaları hepimiz görmüş, duymuş ya da okumuşuzdur.

İkinci grupta medya tüketimiyle ilgili çok sayıda çalışma vardır. Bu çalışmalar genellikle çarpıcı denebilecek sayılarla gençlerin medya kullanmaya ayırdığı saatlerin dökümünü verirler. Maruz kalma literatürü diye adlandırabileceğimiz bu çalışmalar medya kullanımının yıldan yıla arttığını göstermektedir (7). Bilgisayarların temel medya ortamı olması ve çoklu medya kullanımının artmasıyla maruz kalma süresinin günün uyanık geçirilen saatlerinin büyük kısmını kapladığı anlaşılmaktadır. Çoğu gencin müzik dinlerken bir yandan arkadaşlarıyla yazışması ve aynı sırada internetten bir içerik indirmesi, o esnada odadaki televizyonun açık olması ve bütün bunların yanında gencin cep telefonuna gelen bir mesaja yanıt yazması gibi çoklu kullanım durumları maruz kalma araştırmalarını yürütenlerin işini iyice zorlaştırmaktadır.

Üçüncü grup çalışmalar etki çalışmalarıdır. Bunlar ilk iki grup çalışmanın konusunu oluşturan medya içeriğinin ve maruz kalma süresinin ergen üzerindeki etkisini araştıran çalışmalarıdır. Çoğu kısa dönemli ve dolaysız etkileri araştıran çalışmalarıdır. Uzun dönemli araştırmalara hem zahmetli hem de diğer olası etmenlerin etkilerini ayırt etme güçlüğüne aşması zor çalışmalar olduğundan sayıca azdır. Belirli bir içeriğe maruz kalmanın süreyle de bağlantılı olarak belirli davranış, duyuş ve düşüncelere yol açtığını öne süren bu çalışmalar da yine ağırlıklı olarak şiddet/agresyon, cinsellik ve sigara/alkol/madde kullanımı temaları etrafında yürütülmüştür. Örneğin izlenen bir filmde özdeşim yapılabilecek durumdaki kahraman şiddete başvuruyorsa ve bunu rasyonalize ediyorsa, ayrıca şiddet eylemi cezasız kalıyorsa izleyenlerde sorunları şiddetle çözme eğiliminin artacağı, şiddetin meşru görüleceği ve olası sonuçlarının iyi muhakeme edilemeyeceği öne sürülmektedir. Medya ortamında şiddetle ya da cinsellikle ilgili sahneler gerçeğe uygun olarak değil medya ortamına uygun biçimde aktarıldığından gerçeklikten beklenenler de buna göre şekillenebilmektedir. Örneğin medya ortamında ergen cinselliğin genellikle haz veren tarafını görmekte ve cinsellikle ilgili olarak istenenlere gerçekte olduğundan daha kolay, daha rahat ulaşabileceğini düşünmektedir. Ayrıca medya ortamında cinsellikle ilgili olarak sorumluluklar ve sonuçlar daha az vurgulanmaktadır (8,9). Etki çalışmalarının birbiriyle uyumlu sonuçlar vermesi önemlidir, ama bunların gerçeğin yalnızca incelenen kısmını ortaya çıkarabilen bir yapıları vardır.

Sonuçta ergenler ve medya konusunda yapılan çalışmaların temel olarak tehlikelere ya da olumsuz durumlara dikkat çeken bir yanları vardır. Yeni olduğu dönemde daha fazla endişe oluşturan teknolojik medya ortamları yerlerini daha yeni ve dolayısıyla daha yabancı ortamlara bıraktığında masumlaşmaktadırlar. Şimdilerde en yaygın, en önemli ve en etkili yeni medya ortamı dijital medya ya da

bilgisayar bağlantılı medya ortamıdır. İnternet giderek gelişen, hızlanan ve yayılan yapısıyla temel medya ortamı olmuştur. İnternetin sahneye çıkışı eski medya türleriyle ilgili kaygıları biraz daha ikinci plana itmiş görünmektedir.

Öte yandan deneye dayalı çalışmalarda ele alınması zor olan, ama medyayla ergenin ilişkisini anlamak için gerekli olan bazı araştırma, düşünme ve çalışma alanları vardır. Örneğin, ergenin ailesinin artık sağlayamadığı ya da sağlanmasının istenmediği bir destekleyici çevre gereksinimini düşünelim. Ergen, bu gereksinimi geçmişine, yetişme koşullarına ve güncel şartlarına göre ama kendi tercihleriyle oluşturacağı bir grup kimliğiyle karşılayabilir (10-12). Medya ortamındaki iletişim araçlarının bu ihtiyacı karşılamada ergene yardım edip edemeyeceği pek tartışılmamıştır.

Aynı biçimde bebeğin ve küçük çocuğun gelişiminde büyük rol oynayan ve erişkinin yaşamında da kültür-sanat adı altında varlığını sürdürdüğü söylenebilecek olan geçiş fenomenleriyle ne hayal ne de gerçek gibi görünen aracılı (medyalı) ortamın ergen için geçiş fenomeni özelliği taşıyıp taşıyamayacağı tartışmaya değer bir konudur (13).

Ergenlik çok çeşitli biçimlerde tanımlanabilirse de birçok tanımın ortak özelliği bu dönemin çocukluktan çıkılan ama erişkinliğe de varılmamış olan bir yaş dönemini anlattığı olacaktır. Bu ne o ne öteki durumları ruhsallıkta zorlu, çoğu zaman sorunlu ama olumlu potansiyelleri de olan durumlardır (14). Ergenlik de kişinin kendi kimliğini, kişiliğini aradığı ve kurduğu bir dönem olarak medya ortamı ve sanal dünyayla ne o ne öteki olma konusunda bir paralellik taşımaktadır ve belki bu ortak özelliğin incelenmesi ergenle medyanın ilişkilerini anlamamız için iyi bir başlangıç noktası olabilir.

Kaynaklar

1. Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005.
2. American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fourth Edition, Text Revision (DSM-IV-TR) Washington DC: American Psychiatric Association, 2000.
3. Bettelheim B. The Uses of Enchantment. New York: Knopf, 1976.
4. Anderson CA, Bushman BJ. Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal, and prosocial behavior: A meta-analytic review of the scientific literature. Psychol Sci 2001; 12: 353-9. (Abstract)
5. Brown JD, Childers KW, Waszak CS. Television and adolescent sexuality. J Adolescent Health Care 1990; 11: 62-70. (Abstract) / (PDF)
6. Fling S, Smith L, Rodriguez T, Thornton D, Atkins E, Nixon K. Videogames, aggression, and self-esteem: A survey. Soc Behav Personal 1992; 20: 39-46.
7. Roberts DF. Media and youth: Access, exposure and privatization. J Adolescent Health, 2000; 24: 8-14. (Abstract) / (Full Text) / (PDF)
8. Cooper A. Sexuality and the Internet: Surfing into the new millennium. Cyber Psychol Behav 1998; 1: 181-7.
9. Martin G, Clarke M, Pearce C. Adolescent suicide: Music preference as an indicator of vulnerability. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry 1993; 32: 530-5. (Abstract) / (PDF)
10. Rosenblum DS, Daniolos P, Kass N, Martin A. Adolescents and Popular Culture. Psychoanal St Child 1999; 54: 319-38. (Abstract)
11. Arnett JJ. Adolescents' uses of media for self-socialization. J Youth Adolescence 1995; 24: 519-33. (Abstract) / (PDF)
12. Roe K. Adolescents' use of socially disvalued media: Towards a theory of media delinquency. J Youth Adolescence 1995; 24: 617-31. (Abstract) / (PDF)
13. Winnicott DW. Through Paediatrics to Psycho-Analysis: Collected Papers. New York: Basic Books, 1958.
14. Winnicott DW. (Çev: Tuncay Birkan). Oyun ve Gerçeklik İstanbul: Metis Yay, 1998.